

Vallomások egy iskoláról

Magyar Nemzet 1986. június 7.

A régen kimondott mondat

A József Attila gimnázium a Villányi úton áll, a Feneketlen tó közelében, mögötte a Gellérthegy déli lankái húzódnak.

Az épületet tatarozzák. Nagy, sárga tömbjét állványzat veszi körül. Évek óta folyik a felújító munka, máris meghaladván az egykor volt építkezés teljes idejét.

1

(Néhány nappal azután, hogy elkezdtem látogatásaimat a József Attila Gimnáziumban, szánkózás közben a térdem megsérült olyannyira, hogy bal lábamat bokától combig gipszbe tették. E baleset következtében, bármily furcsán hangzik, az életben való jártasságom és biztonságom odalett, önállóságom megszűnt. Azon a reggelen, amikor megbeszélésünk szerint kilenckor Jávorka Péterrel kellett találkoznom a gimnáziumban, zoknimat és cipőmet kimerevített térdem miatt nem tudtam felhúzni, mezítláb sántikáltam le a lépcsőn, s egyik házbeli lakó segítségével szálltam taxiba, ahol aztán a sofőr feladta rám a cipőt és a zoknit. Mindez persze magánügy, s inkább mulatságos, mint szomorú; azért hozakodom vele elő, mert időleges elesettségem időleges empátiához juttatott; megéreztem valamit abból, mi az, amikor az ember mozgásképesége lecsökken. Azon a napon más szemmel néztem a tolókcocsiban ülő Jávorka Péter éles vonású, mozgékony arcát, érdeklődő, magabiztosságot sugárzó szemét. Olyan erőt éreztem benne, ami nem mindenkinek adatik meg...)

2

— Akár kezdhethük úgy, hogy 48—49-ben, amikor kikerültem az egyetemről, választanom kellett az újságírói és a tanári pálya között. Nagyon rövid ideig egy képes hetilap szerkesztői íróasztalánál ültem, de valahogy ráéreztem az elkövetkezendő időkre, s tudtam, hogy ami jön, az a sajtóban komisz világ lesz. Így inkább aztán elmentem tanítani, először egy szakérettségis kollégiumba, aztán egy általános iskolába, majd 51-től huszonöt évesen Zugló összes általános iskolájának és óvodájának főnöke lettem, jóformán pedagógiai gyakorlat nélkül, korlátozva a kor merev szellemétől, rengeteg konfliktussal. Innen a Teleki gyakorló iskolájába kerültem vezető tanárnak. Itt rövid ideig együtt tanítottam Palotás Jánossal. 57 nyarán saját kérésemre jöttem át a József Attilába, Vasbányai Ferencsel egy időben. Egyetlen olyan kollégánk van csak, aki korábban került ide nálunk: Perczel Sandomé. Akkor sem volt ez rossz hírű iskola. Kiváló emberek tanítottak itt: Kornidesz, Huszár Tibor és ami lényeges: csak fiúkat tanítottunk.

— Az ötvenes évek elején bekapcsolódtam a pedagógus természetjáró mozgalomba, 53-tól kezdve a tájékozódási sportba, a válogatott szintig jutottam; később olyan emberek voltak neveltjeim között, mint a világbajnok, Monspart Sarolta. A 70-es évek elején, amikor egy jóindulata daganat következtében a járásom romlani kezdett, más dologba fogtam: a pedagógusok utazási lehetőségeinek javításához. 78-ban ismételt műtétek után lebénultak a lábaim. Sok szempontból szerencsés helyzetben voltam. Először is olyan családban éltem, amelyre támaszkodni lehetett, másodszer ennek az iskolának az adottságai olyanok, hogy tovább dolgozhattam, harmadszor a gépkocsimat át lehetett alakítani, a közlekedés nem okoz gondot. Folytatni tudtam a pedagógus utazási klubban végzett munkát is, amely szorosan összefügg hobbimmal, az utazással. Rengeteget utazom, s ennek érzem is a hasznát. Mozgássérültségem nem okoz gondot otthon, az iskolában, az utazásnál, a városi közlekedésben. Borzasztóan kínos a helyzet azonban a kulturális élet területén. A Nemzetiben, az Operában, a Madáchban állandó közelharcot kell folytatnom a bejutásért, moziba, múzeumokba bemenni komoly nehézséget okoz. A jegyszedők ide-oda taszigálnak tolókcocsistól, ez megalázó. A mozgássérülteknek nem szánalomra van szükségük, hanem technikai lehetőségre. Nem szeretek külföldi példákra hivatkozni, de a New York-i Metropolitan százdolláros első sorát kidobták, és tolókcocsis sor lett belőle. Számomra érthetetlen, hogy a mozgássérült egyesület miért nem tud többet elérni Magyarországon?

3

— No jó, ebből elég is. Visszakanyarodunk az iskolához. Nézzük meg hát a jó iskola, rossz iskola kérdését. Ez egy furcsa kör. Nincs olyan rossz magyar iskola, ahol össze ne tudnék válogatni egy világbjainok tanársoportot, és nincs olyan kiváló iskola, ahol össze nem tudnám hozni az ellenkezőjét. Én a rossz és a jó iskolában szilárdan nem hiszek; vannak divatos iskolák, úgy ahogy vannak „menő” autómárkák. Amikor egy iskola divatba jön, sok gyerek akar oda menni, és az iskola válogat a legjobb anyagban. Ha pedig válogat, a néhány protekcióstól eltekintve, elméletileg jobb közegre akad, ebben nyilván jobb eredményt ért el. Ennek hatására pedig jobb tanárok vonzódnak az iskolához. Mindebben a véletlen is szerepet játszik; kik kerülnek egy osztályba, tanár és diák egymásra talál-e, s az is véletlen, hogy egy osztályon belül kiből lesz hangadó. Talán ide tartozik az is, hogy amikor a tanár kimond egy mondatot, reagál egy viselkedésre, soha nem tudja lemérni önmaga hatását; sokszor évtizedekkel később derül ki, hogy a régen kimondott mondat mit váltott ki a gyerekekből. Az ember olykor tíz-húsz éve érettségizett tanítványával találkozik, aki elmondja, hogy egy gesztus, egy megértő vagy korholó szó milyen fordulatot jelentett az életében. Talán ezért jellemző, hogy az iskola iránt sohasem az eminensek érzik a legnagyobb hálát, hanem a közepesek és a gyengébbek.

4

(Kézével megsimítja hűvös homlokát, amelyből jelként kiemelkednek az értelem dudorai. Tolókocsihoz szokott teste mintha kicsi lenne, mégis érzem a belőle áradó erőt, az összefogottság és akarat hullámain.)

— Nyilván minden iskolára meghatározó az a körzet, amelyből a gyerekek jönnek. Ittlétem alatt a nagy fordulatot a József Attila életében a koedukáció jelentette; alapvetően megváltoztatta az iskola arculatát, a fegyelem, a lányok hatására megszilárdult, de lényegesen kevesebb lett a merész kiugrás. 57-ben, amikor idekerültem, kaptam egy osztályt, a „maradékból”. Addigra a többiek kihálázták a javát. Ebből az osztályból került ki egy világhírű operatőr, Kende János; egy zenekar, az Omega, a közlekedésrendészet egyik vezetője, Vári László; a legfiatalabb magyar nagydoktor, Nárai Szabó Gábor. A csúcsosztályom talán a 69—73 közötti volt, negyvennyolcan voltak, a mai napig a legszorosabb barátságban vagyok velük. Egyrészt a pedagógiai gyakorlatom nem fáradt el, másrészt akkor kezdődött a betegségem. és ez nagyon összehozott az osztállyal, a kórház igazgatója lépett közbe, hogy ne jöjjenek naponta negyvennyolcan látogatni. Feltétlenül sokat jelentett természetjáró voltom a pedagógus-munkában, sokat és szívesen voltam együtt a gyerekekkel. 57 és 61 között úgy mentünk öt-hat napra kirándulni, hogy mindenki hozta a hátizsákját, két sátorlapot. pokrócot, és irány a Bükk, Gerecse, ahol ért az este, ott sátoroztunk. 61—65 között még lehetett sátorozni menni a gyerekekkel, egy helyen letáborozva, és onnan kirándulgatni. 65-től a 70-es évek elejéig el-elmentünk még egy-egy kulcsos, komfort nélküli turistaházba. A 70-es évek közepétől már alig lehel megmozgatni a gyerekeket. Az utóbbi években volt egy olyan kirándulás, hogy az egész osztály gépkocsival jött...

— Nagyon lényegesnek tartom a tanítási órákon kívüli együttlétet a gyerekekkel. Viszont alapvető baj a túl magas heti óraszám. Egyszerűen nincs idő semmiféle tantárgyban a gyerek önálló munkájára. Zenét tanulni, sportolni, képzőművészettel foglalkozni csak valami más rovására lehet. A zsúfoltság miatt sokkal kevesebb lehetőség van a gyerekek iskolán kívüli megmozgatására.

5

(Itt kérdezem meg, miben különbözik szerinte a József Attila Gimnázium más középiskoláktól?)

— Nem tudom. Mindig is haragudtam, ha a József Attilát szembeállítják más iskolákkal. Abban biztos van valami, hogy *ki kell alakítani az egészséges büszkeség szellemét, de ezt erőszakolni lehetetlen*. Ha akarom, ha nem, az iskolában visszatükröződnek a társadalmi erények és bajok, sikerek és sikertelenségek. A magyar iskolarendszer, pontosan a *túlzsúfoltság* miatt nem készít fel eléggé az életre. A mi fakultációs rendszerünk pillanatnyilag nagyon rossz. A gyerek köteles

választani harmadikban, negyedikben, az iskola pedig nem szólhat bele a választásába. Továbbtanulni nem akaró gyerekek például mostanában orvosira jelentkeznek, mert így nem kell oroszból érettségizniük. Vagy egy más példa: azt is kötelező matematikai fakultációra felvenni, aki semmit sem konyít a matematikához, csak éppen nem szereti az alapóraszámban tanító tanárt. Egyetlen tárgy fakultációja tökéletes, a duplán felvett idegen nyelv, mert itt ugyanaz a tanár tanítja a gyerekeket, mint a rendes órákon. Ezeket az aggályokat rengetegszer elmondtuk már. De kísérletekre hivatkozva, a véleményünket nem vették figyelembe. Sok-sok tanári sikerélménnyel szemben a fakultáció gyakran a sikertelenség érzését adja.

6

(Most azt kérdezem, kik azok a tanítványai közül, akiket különösen szeret?)

— Nem szeretem a strébert. De alapvetően minden gyereket szeretek. Leginkább azt, aki tanulmányaiban közepes, de valamiben kiváló. Véleményem szerint, ha valaki valamiben kiugró, más irányú gyengeségét, amennyiben lehetséges, el kell nézni.

— Igazán nagy tanári élményem az, amikor sok év után egy gyenge tanuló jelentkezik, hogy örökké hálás. Mindig nagy csalódás az, amikor egy tenyéren hordott eminens elnéz az ember feje felett. Én a Verbőczy gimnáziumban érettségiztem (a mai Petőfi). Erősen közepes voltam, de a népi írókért életre-halálra lelkesedtem.

(Végül azt kérdezem, miben változott ez az iskola, miben változtak a gyerekek 1957 óta.)

— Erre a kérdésre lehetetlen felelni, mert mi együtt változtunk a gyerekekkel. 57 után kirobbanó vadság, féktelenség volt a jellemző a tanárokkal és egymással szemben is. Most nyugalmasabb: bemegyek egy osztályba, pissenés sincs. A társadalomban vannak hosszabb-rövidebb periódusok, amikor bizonyos önzetlenség jellemző az emberekre, de az önzés felül-felülkerekedik. Néha a gyerekek láznak ez ellen, máskor rájuk ragad. Most egy kiegyensúlyozottabb periódusban élünk, a gyerekek egy részében ismét van valami naiv lelkesedés ..

(Jávorka Péter — aki irodalmat, történelmet és filozófiát tanít a József Attila Gimnáziumban — beszélgetőtársul Eperjesi Aminát ajánlja a IV h-ból.)

Kristóf Attila